

Яцишин А.В.
к.пед.н., с.н.с., п.н.с.,
Інститут інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України, м. Київ

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ЕЛЕКТРОННОЇ БІБЛІОТЕКИ НАПН УКРАЇНИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В сучасних умовах розвиток освіти неможливий без забезпечення інформаційної підтримки навчальних і наукових процесів. Важливим є впровадження у навчально-виховний процес загальної середньої та вищої освіти сучасних наукових здобутків і результатів досліджень. Головною умовою для сприяння творчому розвитку потенціалу науки і освіти та для активізації міжнародної наукової співпраці, є відкритий і безкоштовний доступ до наукових публікацій.

Наразі, інформаційне забезпечення є головним компонентом науково-дослідної роботи студентів, аспірантів, докторантів, викладачів. Саме інформаційні ресурси, що зберігаються у наукових електронних бібліотеках є важливим джерелом відомостей та сприяють у забезпеченні підготовки спеціалістів, які відповідають сучасним вимогам.

В науковому вітчизняному та зарубіжному просторі представлена значна кількість публікації щодо роботи електронних бібліотек. Зокрема, певні аспекти проектування та функціонування Електронної бібліотеки НАПН України розглянуто у роботах: Спіріна О.М. [6], Іванової С.М. [4], Новицької О.В. [5], Яцишин А.В. [7-10].

В науковій літературі електронні бібліотеки розділяють на академічні (наукові) та електронні архіви. До академічних репозитаріїв відносять зібрання матеріалів або інформаційні ресурси наукових установ (монографії, дисертації, збірники статей, тез тощо), які, зазвичай, надають відкритий доступ до своїх матеріалів усім охочим.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і технічних засобів сприяв поширенню інноваційних методів навчання, які по-різному називають, зокрема: дистанційне, відкрите, змішане, мобільне, безперервне, мережне, організаційне навчання, навчання впродовж всього життя тощо. А електронні бібліотеки першочергово забезпечують потреби користувачів, які навчаються дистанційно, відіграючи важливу роль наукового інформаційно-освітнього середовища.

Вчені зазначають, що електронні бібліотеки є центральною частиною та основою навчально-виховного та наукового процесів, від інформаційних ресурсів та послуг яких значно залежить зміст навчання та наукових досліджень.

Для освітніх цілей важливими є достовірні відомості та дані, але у мережі Internet існує багато застарілої або не достовірної інформації. Адже, численні матеріали розміщені анонімно, зазвичай на безкоштовних сайтах. Тому (вибагливим) користувачам доводиться витратити час щоб перевірити знайдений матеріал, визначити статус документу та здобути відомості про компетентність автора матеріалу тощо.

Завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, значно скоротився час пошуку інформаційних матеріалів для навчальних цілей, для цього достатньо мати доступ до мережі Інтернет. А от вміння віднайти потрібний і достовірний матеріал є важливою складовою інформаційно-комунікаційної компетентності людини, і особливо сучасного вчителя, викладача, наукового працівника.

На допомогу працівникам освіти і науковцям була створена Електронна бібліотека НАПН України (сайт бібліотеки: <http://lib.iitta.gov.ua> [2]).

Проаналізувавши кількість інформаційних ресурсів розміщених у Електронній бібліотеці НАПН України протягом кількох останніх років відзначається позитивна динаміка їх збільшення, адже станом на грудень 2014 р. було внесено понад 5300 інформаційних ресурсів, а станом на листопад 2015 р. викладено понад 7700 ресурсів.

Відкривши сайт Електронної бібліотеки НАПН України будь-хто може переглянути вміст сховища, а для завантажити інформаційного ресурсу необхідно зареєструватися і

безкоштовно завантажити необхідні матеріали. В цій бібліотеці розміщено наступні типи інформаційних ресурсів: статті, тези, монографії, доповіді на конференціях, семінарах, вчених радах, на виставках чи симпозіумах, книги, дисертації, патенти, артефакти, виставки, композиції, виступи, зображення, відео, аудіо, набір даних, експерименти, навчальні матеріали, інше (наукова продукція, тощо). Інформаційні ресурси наявні у сховищі складаються із багатьох матеріалів, які були оцифровані та спеціальних електронних ресурсів навчального та дослідницького характеру, що є розробками тільки в електронному вигляді.

Однією із проблем, що постає перед користувачем є оптимізація процесу пошуку необхідних інформаційних ресурсів на специфічну педагогічну тематику в мережі Internet. Адже інформаційне перевантаження відчувають всі користувачі, що пов'язане із збільшенням обсягів різноманітних матеріалів в мережі Internet. Зазвичай, пошук потрібних відомостей відбувається інтуїтивно.

Вміння швидко здійснювати інформаційний пошук і знаходити достовірні матеріали є складовою інформаційно-комунікаційної компетентності сучасної людини. В науковій літературі інформаційний пошук визначено, як процес відшукування в деякій кількості інформаційних ресурсів тих, що пов'язані із зазначеним в пошуковому запиті. Тому, варто навчитися користуватися електронними каталогами бібліотек чи електронними бібліотеками і їх пошуковими сервісами. Для швидкого отримання інформаційних ресурсів.

Навігація за інформаційними ресурсами забезпечується в електронні бібліотеці функціями перегляду та пошуку. Переглянути інформаційні ресурси можливо за такими полями: перегляд за роками, за автором, за темою класифікатора, перегляд за науковою установою, за відділом/лабораторією, за типом ресурсу, за автором тощо. Крім того, є можливість перегляду нових надходжень до бібліотеки за останній тиждень.

Для виявлення потрібних матеріалів у Електронній бібліотеці НАПН України можливо застосувати послідовний перегляд інформаційних ресурсів. Є два типи пошуку: стандартний або простий та розширений. Користувач має можливість самостійно вибрати той чи інший пошук.

Простий пошук дає можливість виконати запит по значенню для будь-якого з наявних полів метаданих. Причому, виведення результату пошуку можна відсортувати за «роком видання», «автором» або «назвою». *Розширений пошук* дозволяє шукати за певними полями метаданих. Результати пошуку за автором. Наприклад, знаючи автора цікавих робіт щодо проблем застосування інформаційно-комунікаційних технологій у вивченні фізики, увівши у пошукове вікно прізвище Соколюк О.М. знаходимо роботи цього автора. Ці публікації можуть зацікавити вчителів, методистів та ін.

Розширений пошук, дає можливість виконати запит за окремими даними, наприклад, «повнотекстовий пошук», «назва», «автор», «резюме», «ключові слова», «предметний класифікатор», «тип публікації», «місце видання», «редактор», «статус публікації» та «тип публікації», тощо. Результати пошуку можна відсортувати по «року видання», «авторові» або «назві».

Наприклад, здійснивши пошук за словом «школярі» виявлено понад 445 інформаційних ресурсів у яких є (в ключових словах, чи у тексті) зазначене це слово. Результати пошуку за словом «старшокласники» показали 260 ресурсів, робимо висновок про наявність інформаційних ресурсів у яких зустрічається це слово у назві чи ключових словах. За словом «вчитель» знайдено понад 1060 ресурсів. Увівши у пошукове вікно словосполучення «ІКТ в освіті» знаходимо 698 інформаційних ресурсів.

Саме електронні бібліотеки навчальних закладів та наукових установ в різних формах подання акумулюють в своїх фондах сучасні інформаційні ресурси, створені викладачами і науковими співробітниками у результаті проведення наукових досліджень, педагогічних експериментів тощо. Тому, особливу роль у розширенні доступу до останніх досягнень науки і освіти відіграє Електронна бібліотека НАПН України, що забезпечує подання

інформаційних ресурсів в електронному вигляді і віддалений доступ до них через мережу Інтернет у будь-який час.

Тим, хто навчається, щоб мати позитивний результат, необхідно: уміння шукати, вільно працювати з відомостями, даними та орієнтуватися в різноманітних інформаційних ресурсах, вміти використовувати пошукові системи мережі Інтернет.

Для пошуку матеріалів щодо підготовки та підвищення кваліфікації вчителів, достатньо ввести у пошукове поле слово «вчитель», і буде показано список публікацій та кількість знайдених джерел стосовно даної проблематики. Ці матеріали можуть зацікавити тих, хто досліджує різні аспекти підготовки та підвищення кваліфікації вчителів.

З метою швидкого пошуку досліджень, щодо впровадження ІКТ у навчально-виховний процес, у пошукове поле достатньо ввести поняття «інформаційні технології», і буде показано список публікацій та кількість знайдених джерел стосовно даної проблематики.

Також розміщено аудіо та відео записи, мультимедійні презентації. Є можливість ці електронні ресурси переглянути і вільно завантажити на свої електронні пристрої. Наприклад, для тих, хто хотів взяти участь у семінарах, але був відсутнім, є можливість прослухати записи цих подій.

Якщо важливим є пошук навчальних матеріалів, то вони теж розміщені, зокрема представлені навчальні програми тощо.

Результати наукових досліджень викладених у монографіях, можливо швидко знайти, записавши у пошуковому полі, слово «монографія». З'явиться список монографій та їх кількість.

Розглянемо варіанти застосування інформаційних матеріалів мережі електронних бібліотек установ НАПН України для проведення наукових досліджень:

- 1) можливість швидкого пошуку (простий та розширений) необхідних інформаційних навчальних матеріалів;
- 2) відкритий безкоштовний доступ до матеріалів;
- 3) можливість подальшої роботи із інформаційними матеріалами (копіювання, друк);
- 4) використання існуючих в бібліотеці мультимедійних презентацій для підсилення емоційного впливу на студентів, слухачів;
- 5) використання аудіо та відео матеріалів для візуалізації навчальних процесів, чи визначення рефлексії слухачів, щодо обраної теми;
- 6) можливість швидкого визначення оригінальності підготовлених самостійних робіт, перевірка робіт на плагіат.

На сьогодні електронні бібліотеки змінили правила інформаційного обслуговування користувачів, оскільки звертаючись до електронної бібліотеки, користувач отримує не тільки бібліографію чи реферат джерела, а й сам повнотекстовий документ.

Завдяки представленим інформаційним ресурсам в електронній бібліотеці у авторів даних матеріалів з'явилася можливість самим долучитися до світового інформаційного простору, розмістивши інформацію, анотації іншими мовами про власні ресурси.

Електронна бібліотека НАПН України сприяє оптимальному використанню накопичених у ній інформаційних матеріалів, адже забезпечує їх структурування, упорядкування, можливість швидкого пошуку та оперативну роботу в інформаційних системах.

Для науковців важливим є відповідність тематичної спрямованості інформаційних ресурсів електронної бібліотеки, достовірність і якість матеріалів, зручність і комфортність роботи з електронними документами.

Наразі електронні бібліотеки стали ефективним засобом наукової комунікації, допомагають у реалізації індивідуального творчого потенціалу, та створюють умови для наукової колективної співпраці, впливаючи на сучасного наукового працівника, сприяють швидко здійснювати обмін ідеями та знайомитися з результатами наукових досліджень.

Отже, окреслимо кілька важливих напрямів функціонування Електронної бібліотеки НАПН України:

- формування бази результатів наукових досліджень в галузі психолого-педагогічних наук;
- збереження (репозиторій) інформаційних ресурсів створених працівниками установ НАПН України;
- відкритий доступ до повнотекстових інформаційних ресурсів та результатів наукових досліджень в галузі педагогічних наук виконаних за державні кошти;
- пропаганда психолого-педагогічних наук;
- покращення інформаційного забезпечення наукових і науково-педагогічних кадрів;
- поширення результатів науково-дослідної та науково-інформаційної діяльності установ НАПН України;
- поширення і представлення інформаційних ресурсів у глобальній мережі Інтернет, у міжнародному науково-освітньому просторі.

Загальновідомо, що якість освіти залежить від доступу до якісних інформаційних ресурсів, для забезпечення процесів викладання, навчання та дослідження. Тому, Електронна бібліотека НАПН України, може стати тим важливим постачальником наукових і навчальних відомостей, оскільки НАПН України є авторитетною установою в галузі педагогічних наук.

Список використаних джерел:

1. Використання потенціалу електронних бібліотек та відкритого доступу для українських освіти і науки. Аналітична записка [Електронний ресурс] – Сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/877/>. – 10.12.2013.
2. Електронна бібліотека НАПН України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua>. – Дата доступу 10.12.2014-18.11.2015.
3. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів: монографія / [Спірін О.М., Іванова С.М., Новицький О.В. та ін.]; за наук. ред. проф. В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 176 с.
4. Іванова С.М. Наукова Електронна бібліотека НАПН України як засіб інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень / С.М. Іванова // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2015. – №6. – С. 38-45.
5. Новицька Т.Л. Модель управління інформаційними ресурсами електронної бібліотеки наукової установи [Електронний ресурс] / Т.Л. Новицька, Я.С. Левченко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2014. – №1 (39). – С. 209-221. – Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/947>.
6. Спірін О.М. Принципи проектування мережі електронних бібліотек установ НАПН України [Електронний ресурс] / О.М. Спірін // Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. Матеріали наукової конференції. – Київ : ІТЗН НАПН України, 2013. – С. 73-74. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/872/1/tezy_2013.pdf.
7. Яцишин А.В. Використання інформаційних ресурсів електронної бібліотеки НАПН України для потреб загальної середньої освіти / А.В. Яцишин // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2015. – №4 (57). – С. 48-55.
8. Яцишин А.В. Інформаційні ресурси Електронної бібліотеки НАПН України для потреб загальної середньої освіти [Електронний ресурс] / А.В. Яцишин // Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України: Матеріали наукової конференції. – Київ : ІТЗН НАПН України, 2014. – С. 218-223. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/4534>.
9. Яцишин А.В. Місце і роль мережі електронних бібліотек установ НАПН України в науково-освітньому просторі [Електронний ресурс] / А.В. Яцишин // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2013. – №1 (33). – Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua>.

10. Яцишин А.В. Про особливості створення єдиного інформаційного простору наукових установ і навчальних закладів НАПН України [Електронний ресурс] / А.В. Яцишин / Звітна наукова конференція Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України. – К.: ІТЗН НАПН України, 2013. – С.112-116. – Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/872/1/tezy_2013.pdf.